

Kutatónak való vidék

Paddy Woodworth: *The Basque Country. A Cultural History.*
Oxford: Signal Book, 2007. 320 p.

Ha már jártunk Baszkföldön, akkor nemcsak természeti környezetének kontrasztjaira csodálkozhatunk rá, hanem – ha kutató tekintetünk egy kicsit továbblát a lenyűgöző sziklákon és a mesébe illő erdőkön – annak kulturális, társadalmi, politikai ellentmondásait (?), paradoxonjait (?), opozícióit (?) is megfigyelhetjük. A három feltételezés és kérdőjel azért esedékes, mert egyfelől a térséget tárgyaló tengernyi tudományos irodalom, gyakran anélkül, hogy hangoztatná ezt a fajta diverzitást, szintén megosztott az épp vizsgált témában; másfelől mint Baszkföldön gyakorló kutatót olykor engem is bekebelez ez a kaotikus rendbe oltott kulturális kaleidoszkóp, a tradicionalitás és a modernitás (valamint ezek narratíváinak) történelmi/politikai/kulturális pluralizmusa. Ellenben az antropológusoknak ezek a szembenállások, az értelmezések és az interpretációk gazdagsága mindig gyümölcsöző terepnek számít, persze azon felelősség tudatában, hogy a kutató miként is igyekszik pozicionálni magát, legalábbis ami az írását illeti. Persze lehet, hogy bizonyos baszk szerzők mindezt másképp látják, és az is előfordulhat, hogy csak nekünk, „kívülállóknak” (vagy ahogy a baszk nyelv egyik neologizmusa mondja, *maketoknak*) tűnik a térség nagy és meglehetősen összetett képletnek.

Azzal, hogy Paddy Woodworth is ekképp tekint Baszkföldre, és igyekszik ezt a kulturális komplexitást eltérő interpretációk mentén „kihasználni”, maga sem tesz másként. Az író, akit újabban a Franco utáni korszak egyik legfontosabb szerzőjeként is szoktak emlegetni, elsősorban publicistaként ismert, 1991 és 1997 között az *Irish Times* művészeti vezetőjeként dolgozott, 1998-tól 2002-ig ugyanitt a külföldi témájú rovatot szerkesztette. Politikai tárgyú írásait neves spanyol és külföldi lapokban közölte. A *World Policy Journal* publicistájaként néhány fontosabb cikk mellett első könyvét a spanyol demokrácia piszkos háborújának, az ETA és a GAL erőszakhullámainak szentelte. A több nyelven megjelent és több kiadást is megért *Dirty War, Clean Hands: ETA, the GAL, and Spanish Democracy* (Woodworth 2001; 2002) című kötete azt a kérdést igyekszik körbejárni, hogy az állam milyen messze mehet el a terrorizmus elleni küzdelemben; egy demokratikus adminisztratív rendszer válaszolhat-e a szeparatista terrorra állami megtorló, represszív erőszak-politikával. Mindemellett a *Sebastian Balfour* által szerkesztett, a mai spanyolországi politikai viszonyokat tárgyaló fontos esszégyűjteményben is jelent meg írása (Balfour, ed. 2005).

Első ránézésre jelen könyv címe alapján arra gondolhatunk, hogy egy újabb kultúrtörténeti összefoglaló műről van szó. Ha fellapozzuk a tartalomjegyzéket, és gyorsan végigfutjuk a fejezetek címét, valójában olyan kultúrtörténeti és útikönyveket idéző témákkal találkozunk, mint a térség lokalizálása és általános történelmi áttekintése, a

jellegetes baszk sportok, mitológia, tánc, zene, gasztronómia, város, vidék, politikai berendezkedés stb. Viszont amit Paddy Woodworth elfelejtett feltüntetni a könyv elején, hogy „haladók részére”, vagyis egyáltalán nem egy hagyományos értelemben vett útikönyvet tartunk a kezünkben. Annak függvényében, hogy különbözőképpen képzeljük el műfaját, másfajta magyarázatokat kaphatunk annak küldetéséről és jelentőségéről, akár olyan antropológiai dilemmák mentén is, hogy kinek, mit és hogyan is ír a szerző; vagy mi is ő valójában: riporter, utazó, megfigyelő vagy kutató?

Ha utazási esszék gyűjteményeként képzeljük el, mely leírások sokszor voltak forrásai nemcsak az otthon ülőknek, de az otthon ülő antropológusoknak is, akkor olyan munkának számít, amely mindenképp elengedhetetlen forrásértékkel bírna, még akkor is, ha nélkülözne a tudományos munkát és szemléletet. Ha kultúrtörténetet feltételezünk, amelyben a kultúra és a történelem kulcsfogalomnak számít sok író és olvasó számára, akkor kétségtelenül számolni kell a két fogalom olyan konnotációival, mint a kultúra esetében a megközelítési lehetőség, kapaszkodó, hívószó, a történelem esetében pedig mint egyfajta magyarázó elv, paradigma, érdekesség, kiindulópont, primátus egy kultúra megismerésében. A kettő együtt pedig jelenthetne egy összefoglalót, bevezetést, tudományos navigációt, kezdő lépést azok számára, akik kevésbé ismerik az adott kultúrát, közösséget. Itt azonban közel sem egy ilyen spekulációról van szó, és kiváltképp nem átlagos kultúrtörténeti írást olvashatunk. Mindinkább egy olyan körút lenyomatát, ahol az eltérő kulturális tekintetek és társadalmi kitekintések, pillantások másfajta panorámát feltételeznek, valamint másképp vázolják fel a látottak kulturális/társadalmi/politikai konstellációit. Érdekes eljátszani a gondolattal, hogy egy hagyományos útikönyv mellé Paddy Woodworth írása tökéletes mellékletet vagy a könyv mellé egy átlagos útleírás csak lábjegyzetet jelentene-e. Természetesen, mint sok más esetben, ez is „csak” paradigmák vagy tudományos beállítódás kérdése.

De nem (csak) emiatt beszélhetünk antropológiáról a könyv kapcsán. Woodworth hatalmas adag kulturalista szemlélettel, antropológiai tudással rendelkezik, nem véletlen, hogy kutatásaira, írásaira felfigyelt a szakma, például *Joseba Zulaika*, aki a baszk antropológia egyik legnagyobb hatású kortárs művelője. Mindettől függetlenül a sajtó kritikája (*The Dubliner*, *The Hot Press*, *Irish Times*, *Financial Times*) is inkább magasztaló, de kevésbé emeli ki a könyv tudományos érdemeit.

Felmerül a kérdés, hogy valóban hiánypótlónak számít-e a könyv. A baszk identitás, nacionalizmus, kultúra, migráció, politikai erőszak témaköreinek nemzetközi irodalma meglehetősen frekventáltnak mondható, számos kortárs kutató, kutatóintézet, folyóirat közöl írásokat Baszkföldről és a baszk kultúráról.¹ Kuriózumot a baszk kultúráról legfeljebb csak magyar viszonylatban jelentene egy-egy könyv vagy egy-egy fordítás, hiszen a baszk terrorszervezetről szóló néhány tanulmányon, valamint Daniele Conversi vagy Michael Keating írásán (Conversi 2003; Keating 2003) kívül igen keveset tudunk a Baszk Autonóm Közösségről (és az autonómián kívül eső baszkok lakta térségekről). Jelen kötet azonban fontos, mondhatni mérföldkövet jelent a maga nemében, hiszen egy egész más nézőpontba helyezi az általa tárgyalt kérdéseket. Ahogy *Joseba Zulaika* is megjegyezte, Woodworth azonfelül, hogy számos eleddig ki nem mondott és le nem írt dolgot vet papírra, úgy beszél Baszkföldről, mint az utóbbi években senki más. És épp ettől a másfajta kulturális tekintettől válik érdekessé társadalomtudósok számára is, amolyan „Baszkföld másképp”, persze a megfelelő tudományos ismeretek-

kel alaposan felvértezve, mondhatni antropológusként. Így a kötetnek ott a helye a baszkföldről szóló írások között, leginkább az antropológia címke alatt.

A könyv számos más erényt is magáénak tudhat. Az egyik, hogy az általa tárgyalt témákról nem egy száraz vagy túlzottan elméleti áttekintést igyekszik nyújtani, hanem érdekes oppozíciókkal, példákkal, történetekkel és vizuális anyaggal gazdagon árnyalja mondanivalóját, melyek mindenképp feltételezik a terepmunkát vagy az előzetes kutatások meglétét. Már az első néhány sor után világossá válik, hogy Paddy Woodworth intim viszonyban áll a régióval, vagyis belülről, közvetlenül ismeri terepét. Az írás stílusát szintén pozitívumként lehet említeni, könnyen olvasható, mégis éleslátóan kritikus, intenzív és lendületes, olykor pedig maró, de mindenképp releváns (és szubjektív) megjegyzésekkel tarkított. Ezekben a megjegyzésekben nem értékítélet, hanem álláspont, kutatói magatartás jelenik meg. A szubjektív annotációk valójában nem is annyira megjegyzések, mint inkább konzekvenciák, ami közel sem kelti a popularitást vagy a populista tudomány, kiváltképp nem a dilettantizmus és szakmai inkompetencia gyanúját. Hogy mindezt miképpen értelmezzük, az már az olvasó álláspontjától és beállítottságától is függ. A lendületes következtetések, annak ellenére, hogy a téma alapos ismeretéről adnak számot, olykor kissé akadályozzák a problémák alaposabb tárgyalását, ez azonban talán a könyv küldetéséből ered: nem fér bele több. Talán szerencsésebb lett volna a kötetet leszűkíteni bizonyos témakörökre, hiszen minden fejezetről külön értekezéseket lehetne írni, ez azonban nem illett volna bele a kiadó vagy a szerző eredeti elképzeléseibe. Ugyanakkor az antropológia apológiája, hogy igyekszik a kulturális pluralizmust a maga egészében vizsgálni, mint azt teszi a szerző is. Talán nem is a kiadó *Lanscapes of the Imagination* sorozatában kellett volna megjelentetni, hiszen ebben jórészt valóban útikönyvek jelentek meg, a könyv azonban ennél jóval több.

A kötet tizenöt nagyobb fejezetet tartalmaz a fentebb jelzett témákban, melyet kiegészít az előforduló idegen kifejezések magyarázata, valamint a további ajánlott olvasmányok listája. A fejezetek már önmagukban is érdekes, figyelemfelkeltő címeket viselnek (mint például *A halászati ipar repülni tanul; Gasztronómia: néhány válasz a legégetőbb baszk kérdésre; Wow, Bilbao! Az egész város átalakulása, Fétis az erőszaknak, divát a forradalomnak; A szenvedés szocializálása: Tini intifáda* stb.). A frappáns és kreatív felütések azt feltételezik, hogy az író nekünk beszél, közvetlenül, nyitottan, de tovább olvasva, mégsem érezzük azt, hogy a nyelvi közvetlenség vagy a stílus az írás hátulütője lenne.

A fejezetek nagy része egy-egy helyet, térséget jár körül, mint az *Urdaibai-völgy, Guernica, Bilbao, Cinco Villas, Asteasu, Languardia*, a *Vizcayai-öböl* egyes városai, *Navarra* tartomány vagy a franciaországi baszkok lakta terület. Azonban nem ez jelenti a kötet szervezőelvét, hanem inkább azok a lényeges és égető kérdések, amelyek ezekhez a helyekhez kötődnek, vagy épp fordítva, a problémák találnak maguknak kulturális és társadalmi színtereket.

Bevezetéképp Baszkföld térbeli lokalizálásán túl néhány alapvető információt szolgáltat – természetesen nem a szokványos „szabványbemutató” írói eszközeivel élve –, melyeket két ellentétpár, az antik és a modern, valamint a vidék és a város rendez keretbe. Ez a rövid nyitány meg is adja a könyv alaphangját, hiszen az oppozíciós párok folyamatosan jelen vannak az írás további témáiban, fejezeteiben. A tradicionaliz-

mus, a folklorizmus, a konzervativizmus és a fejlődés, a fejlesztési projektek, illetve az ezekhez a kategóriákhoz kapcsolódó vidéki ideáltípus kulturalista-nacionalista eszméje, valamint a városi modernizmus és modernitás, az eltérő miliók és társadalmi minták, életmódok, stratégiák egymásnak feszülése (vagy feszítése) mintegy Baszkföld sajátosságaként jelenik meg. Mindez nem kevés politikai felhanggal, teljes mértékben átítatja a társadalmi élet és a kulturális identitás minden elemét.

A következő nagyobb rész egy történeti áttekintés, az őstörténettől a spanyol polgárháború hatásáig bezárólag. Persze itt sem arra kell gondolni, amit ez a fejezetcím takar; nem a fontosabb történelmi események villámgyors áttekintéséről, a baszk történelem „instant gyorstalpalásáról” van szó, nem is kulcsmomentumok randomszerű kiválasztásáról, hanem egy elmés eszmetörténeti panoptikumról, ahol nem az igazság és az egyetlen elfogadható történet és történelem megteremtése és elfogadtatása a cél, inkább annak kritikája és alulnézete, olykor kicsit „Gombrich-áthallással”, remek példákkal fűszerezve. A baszk egyediség keresése, leginkább a biológiai, evolucionista narratívák és tudományos magyarázatok olyan lendületet adtak a 19. század vége nacionalista ideológiájának, amitől bizonyos nemzeti önképet meghatározó diskurzusok a mai napig nem képesek elszakadni. A felsőbbrendű faj keresése, az európai egyedi nép ígérete vagy az ősi nép eszméje számos tudós munkájának központi ideológiájává vált. *Paul Broca*, a párizsi *Société d'Antropologie* megalakítója több titkos ásatást végzett baszk temetőkből koponyákat vizsgálva, amelyek erőteljesen az európai felsőbbrendű népcsoport felkutatását szolgálták. A nemzeti régészet egy olyan speciális baszk elődöt feltételezett, amely később a *Homo sapiens*-be involválódott.² A „misztikus nép” ideája nem hagyta érintetlenül az etnográfiaát sem. Számos kutatást a későbbi tudományos munkák megcáfoltak, azonban – és amire Woodworth is felhívja a figyelmet – ezen eredmények jelentőségét nem szabad figyelmen kívül hagyni; inkább egy olyan identitásépítési folyamatot és historikus momentumot kell látni bennük, amely aztán a modern nacionalizmusban megkövült önkép eszméjévé válik. Mindezt a revitalizált történelemből oltott nemzeti-etnikai múltat Baszkföldön legalább annyian utasítják el, mint amennyien magukénak vallják.

Bár a szerző a továbbiakban kitér a régiót jellemző nacionalizmusok jelenlétére (baszk, spanyol, francia), azonban – és ezt kétségkívül nem szabad figyelmen kívül hagyni – nem beszél a *baszk nacionalizmusokról*, a baszk nacionalizmus belső pluralitásáról. A témát persze érinti, és remekül hoz fel példákat a politikai diverzitásra, azonban a baszk nemzeti eszme ettől jóval fragmentáltabb. Ez egyrészt az identitás különböző szintjeivel magyarázható, melyben a politikai álláspont csak egy a többi komponens közül. Baszkföldön egyáltalán nem meglepő, ha egy családi asztalnál a legkülönbözőbb politikai hovatartozásokkal találkozunk, ugyanúgy megtalálható az inkább spanyol kapcsolódású néppárti szavazó, mint a baloldali vagy az illegalitásba kényszerített *Batasuna*-támogató.³ A baszk identitás olyan mátrixszerű komplexum, amelyben az egyes szintek (mint a nyelv, a kultúra, az etnicitás, a politikai beállítódás, a vallási meggyőződés vagy épp a „vidékiség-városiasság”, a társadalmi osztályok, kulturális miliók, illetve ezek történelmi narratívái) kizárólagos kritériumként jelentkeznek, de olykor külön-külön egyáltalán nincs jelentőségük.

Mindezt, ha nem is ekképp megfogalmazva, Woodworth remek példákkal világítja meg. Az egyik ilyen problémás kérdés a baszk kiváltságok és azok eltörlése kapcsán

kirobbant karlista háború, majd a későbbi spanyol polgárháború történelmi reflexiói. A szerző elmesél egy történetet egy idős navarrai *bertzolariról* (tradicionalis énekes, aki baszk nyelven improvizál dalokat), aki annak ellenére, hogy alig beszélt spanyolul, mégis Franco oldalán harcolt a polgárháborúban. Mindezt egy vacsora során egy erősen baszk érzelmű fiatal kikérte magának, és magyarázatot követelt. Az idős úr egyszerűen azt felelte, hogy a karlista milícia a falusi sorozás során azt kérdezte tőle, hogy keresztény vagy kommunista, amire ő kereszténységével felelt. Így lett egy önmagát etnikai értelemben baszknak valló személy a nacionalizmus számára annyira gyűlölt francóista rezsim szolgáloja. Egy másik történetben azt meséli el, hogy egy bilbaói baszk „óslakos” Franco tábornokaként mint spanyol hódító tekint hazájára. Két másik fejezet a lokális identitás szerepét mutatja be. Az egyik egy bilbaói neves elit család, a *Basagoiti* (egy meglehetősen tradicionalis baszk név) tagjának elbeszélése saját bilbaói identitásáról, ami a baszk nacionalizmus számára két okból is „spanyolnak” számít: a családi háttér és társadalmi helyzet, valamint a spanyol Néppárt (*Partido Popular*) vizcayai képviselősége miatt. Az interjú részletéből remekül kitűnik a tárgyalt identitáskép komplexitása és a politikai-lokális dimenziók összefonódása; elmondásában *Basagoiti* inkább érzi magát bilbaói polgárnak, mint baszknak; a baszk nyelv használata itt egyáltalán nem játszik szerepet. A várost egy multietnikus, multikulturális képződményként értelmezi, amelyben egyaránt megfér a *Sabino Arana*-féle nemzeteszmény, a monarchista, a republikánus és a szocialista ideológia, s amelyben a szokások, hagyományok gazdagsága inkább eltávolodik a „spanyolista” kategóriáktól. Ugyanakkor kitér arra, hogy a baszk nacionalizmus miképpen igyekszik mindezt kisajátítani, illetve a baszk identitást monopolizálni. Vagyis megkérdőjeleződik az a nézet, hogy a baszk identitás egyet jelent baszk etnicitással és patriotizmussal.

Egy másik történet egy volt ETA-tag, akkoriban *Batasuna*-képviselő álláspontját mutatja be, amelybe közvetetten szűrődik be a lokalitás ereje. Woodworth megkérdezte tőle, hogy mit tenne, ha megtudná, hogy a terrorszervezet merényletet tervezne egy néppárti képviselő ellen, aki jelen esetben az ő gyermekkori barátja. A képviselő erre azt válaszolta, hogy mindent megtenne, hogy ezt megakadályozza. És egy másik város néppárti képviselője esetében? A kérdésre az volt a válasz, hogy a másik körzet képviselőit nem ismeri személyesen... Azonfelül, hogy mindez egyértelműen önmagában foglalta a választ, egyben a baszk társadalom intimitását is jelzi.

Ezek a történetek azt példázzák, hogy az önkép bizonyos kategóriái mennyire (vagy mennyire nem) számítanak az önmeghatározás folyamatában, ami inkább egy szituatív identitást feltételez. A karlista és a polgárháborús harcokban a baszk identitás különböző szintjei álltak egymással szemben; a *vidék*, amit a későbbi formálódó nacionalizmus ideálképének tekint, illetve az *urbánus* milió, amely megformálta ezt a nemzeti ideológiát. Hogy ki melyik oldalon állt, annak gyakran egyáltalán semmi köze nem volt az etnicitás vagy a kulturális identitás kérdéséhez. Mindennek azért van jelentősége, mert a baszk nemzeti gondolkodás és identitáspolitikája még mindig erőteljesen kapaszkodik ezekbe a diskurzusokba.

Tény, hogy Baszkföldön mindent átítatott egy intenzív politikai felhang, még akkor is, ha ettől egyesek próbálnak is elhatárolódni. Nincs a kulturális életnek olyan jelensége, ahol ne jelenne meg valamilyen vonatkozásban, akár a közbeszéd szintjén is valamilyen politikai diskurzus. Paddy Woodworth a továbbiakban olyan témákat mu-

tat be, vagy inkább vizsgál, mint a baszk szimbólumokban (és megosztottságokban szintén) gazdag *Urdaibai* minirégió ökológiai és (gazdaság)politikai alakváltásai és az ETA találkozásai, valamint *Guernica*, a demokrácia és a bombák paradoxonjai. Néhány rövidebb és könnyedebb fejezetben kitér a kulturális élet meghatározó jelenségeire, a híres baszk labdajáték, a *pelota* örökségére, a gasztronómia kapcsán a baszk „egzisztencializmus” egyik alapkérdésére (Honnan jövünk? Kik vagyunk? Hová megyünk enni?), és kiderül, hogy miként is kerül egy lapra a boszorkányság, egy Bizet-opera, a tradicionális baszk vidéki ház, Velence és egy BMW.

A könyvből számos fejezetet ki lehetne még ragadni hosszabb-rövidebb méltatásra. Azonban egy, a városantropológia számára is érdekes rész, Bilbao átalakulásának története és ezzel párhuzamban a ruralizmus és a nacionalista ideológiák összekapcsolódásait még meg kell említeni. Ha a kettőt egymás tükrében vizsgáljuk, Baszkföld gyakran valóban az ellentmondások földjének tűnik. Woodworth rámutat, hogy a kulturális identitásukat újra felfedező, a tradíciókhoz visszaforduló, az emlékezetbe kapaszkodó, a múltat mint az önkép legmeghatározóbb értékét tisztelő hagyományörzés mellett a késő modern társadalmi folyamatok (urbanizáció, globalizáció vagy épp az ezeknek való ellenállás) is egyre nagyobb mértékben kérnek helyet az identitáskonceptiókban. Mindez a folyamat jól megragadható a ruralitás és az urbanizáció kategóriái mentén. Itt egyrészt elkülöníthetők a város és a vidék két kulturális elképzelése és az erről való gondolkodás szintjei, vagyis maga a két hely- és tértípus, illetve a hozzájuk csatolt ideológiák. Másrészt – ami esetünkben fontosabb – az, hogy ez a két társadalmi (és konstruált) tér miként ér össze, hogyan folyik egymásba, és miképpen értelmezhetők ezen összefonódások.

Egyfelől (ahogy azt többek között bizonyos etnográfiai elméletek is hangsúlyozták) a vidék tradicionalista felfogása a nemzeti (etnikai) hagyománykészlethez való visszanyúlásként értelmeződik, amely a formálódó korai európai nacionalizmusok ideológiájában is tetten érhető. Nemcsak az olyan gondolkodók munkájában jelentkezik ennek hatása, mint *Baroja*, *Unamuno* vagy más kortárs kutatók, hanem olyan modern költők és írók munkáiban is, mint például *Bernardo Atxaga*, akinek írásaiban a falu egyfajta sajátos kulturális univerzumként jelenik meg.⁴ Ahogy ezt az utóbbi író is megfogalmazza, a helyek sokkal többek annál, mint amennyit látunk belőlük. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a modern nacionalizmus születésével *Sabino Arana* miképpen teremtette meg a baszk nemzeti identitás számára a falu, a közösség, az egység (és az akkor még ki nem mondott etnicitás) képzetét. Zárójelben jegyezzük meg, hogy tanulságos lenne azt is megvizsgálni, hogy *Arana* polgári bizkaizmusa miképpen fedezte fel és hogyan kapcsolódott magához a baszk vidékhez. Mindemellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy a baszk identitásban milyen szerepet töltött és tölt be a természeti környezet, a mitológiákon át a természethez kötődő sportokig. Innen pedig már csak egy lépés a falu, a tér, a táj, az ökotáj, az etnotér, a nemzeti tér értelmezésin keresztül eljutni a nacionalista ideológiák hatása felé.

Másfelől a város mint újfajta társadalmi színtér gyakran épp a (modern) folklorizmus helye. Azáltal, hogy a népi viseletbe öltözött csoportok rendszeresen képviseltetik magukat a nagyvárosok utcáin, mintha azt éreznénk, hogy a falu beköltözött a városba. Abba a városba (itt gondoljunk Bilbao példájára, amely kulturális szolgáltatásaival és információs technológiáival a 21. század egyik modellértékű városává vált), amely

a hihetetlen mértékű átalakulások helyszíne, a tradicionalitás ellentétje, és amely a tradíciókhoz visszanyúló nacionalizmus egyik ellenségképe lett. Ez a képlet azonban korántsem ilyen egyszerű, hiszen a baszk nacionalizmus és identitás fragmentálódása egyfelől épp abban a történelmi folyamatban ragadható meg, hogy az ősi kiváltságok eltörlése során kitört karlista háború hogyan osztotta meg a vidéki konzervatív szemléletet és a városi haladó polgári gondolkodást, amely konfliktus aztán a baszk nacionalizmus pozícióiba rendeződött.

A kötet az identitásért folyó küzdelem egyik értelmezéseként is felfogható, amely, ha közvetetten is, de kiválóan mutat rá, hogy a baszk önkép legalább annyira összetett probléma, mint amennyire az aktuális baszk szituáció (politikai megosztottság, tárgyalási és békefolyamatok, a terrorizmus veszélye, autonómiakérdés, az EU-s integráció kihívásai stb.) önmagában. Woodworth akaratlanul is kitér az önmegehatározás fogalmát és folyamatát azzal, hogy a kulturális kérdésekben megtalálható identitásképzeteket az önértelmezés tárgyaiként vizsgálja. Talán ebből is adódik az interpretációk tág spektruma és lehetősége. Paddy Woodworth antropológiai érdeme talán abban ragadható meg, hogy egy látszólag hétköznapi (ha létezik ilyen egy antropológusnak) jelenség hagyományos és akár evidensnek is tűnő értelmezése helyett annak egy teljesen új dimenzióját vázolja fel, egy kevésbé reflektált aspektus új arcát mutatja meg. Egyfelől olyan témákat ragad ki, melyek egy átlagos kultúrtörténet-írásból kimaradnak, másfelől az általában érintett kérdéseket egészen másfajta (tudományos) pozícióból kezelve kontextualizálja, amit akár a könyv „antropológiai fordulatának” is nevezhetünk.

Összességében elmondható, hogy a szerzőt az átmenetek, a kulturális, politikai, társadalmi élet „kényes szituációi” érdeklik. Igyekszik ezeket a lehető legtöbb oldalról körbejárni, ami bár nem mindig bizonyul egyszerű feladatnak, mégis elmésen pozicionál (és oppozicionál). Az amatőr és hivatásos kutatók, akiknek a térség az egzotikumot és a folklór hívószavát jelentette, hosszú ideig európai „bennszülöttként” tekintettek a baszkokra, és ami bármilyen kapcsolatot mutatott a régióval és a baszk kultúrával, az maga volt az „eredeti” és „ősi”. Baszkföld a tudósok paradicsomává vált, ahol kényelmesen vizsgálódhattak, anélkül hogy számolni kellett volna egy távoli dzsungel veszélyeivel. Ezek a narratívák később jócskán a nacionalista gondolkodás malmára hajtották a vizet, és nem véletlen, hogy a mai napig a kollektív (nemzeti, etnikai) identitás részei. Hogy a baszkok mennyire jelentenek kulturális unikumot Európa történetében, arról erősen megoszlanak a vélemények, mint ahogy a mai napig az *euskara* jelenti a nyelvészek számára a legnagyobb szakmai kihívást; az egyetlen olyan nyelv, amelyet –néhány konszenzusos álláspontot leszámítva – mind ez ideig nem sikerült teljes mértékben beazonosítani, és parázs vitákat szül a szakma művelői között. És a nyelv csak az egyik „kulturális talány” egy olyan kultúrában, mely valóban gazdag terepet jelent antropológusoknak, történészeknek, néprajzosoknak, demográfusoknak, politológusoknak, nyelvészeknek, irodalomroknak egyaránt. Paddy Woodworth mindennek kiváló összefoglalóját adja egy jól megírt és szerkesztett kötetben. Utólag újra végigolvasva azt kell mondanom, hogy mégiscsak antropológiáról van itt szó, nem is akármilyenről: tökéletes bevezető szeminárium lehetne a további baszkokról szóló tanulmányokhoz (amelyből akár a baszkok is sokat megtudhatnak önmagukról).

JEGYZETEK

1. Az egyik ilyen műhely a már említett nevadai központ, illetve néhány egyetem tanszéki munkája (*Universidad del País Vasco, Universidad de Navarra*), melyek jószerevével ontják a könyveket, tanulmányköteteket. Emellett ki kell emelni olyan folyóiratok munkáját, mint a szociális antropológiai szemléletű *Ankulegi*, az *Inguruak*, a *Sancho el Sabio*, a *Bitarte*, a *Gerónimo de Uztariz*, az *Eusko Ikaskuntza*, a *Zer*, a *Hermes*, az argentin *Los Vascos Euskaldunak* vagy az amerikai *Journal of the Society of Basque Studies in America*.
2. A régészet és az etnicitás összefonódásáról bővebben lásd Brather 2006.
3. Baszkföld politikai életét néhány kisebb formáción és szindikátuson túl több nagyobb, egymással szemben álló politikai erő határozza meg, mint a Spanyol Szocialista Munkáspárt (PSOE), a szélsőségesebb baszk nacionalisták szemében lojalista Baszk Nacionalista Párt (PNV), az ETA politikai háttéréként is értelmezett Batasuna vagy a spanyol Néppárt (PP).
4. Bernardo Atxaga műveit több mint húsz nyelvre fordították már le, 1989-ban az *Obabakoak* elnyerte a spanyol nemzeti narratíva díját.

IRODALOM

BALFOUR, SEBASTIAN, ED.

2005 *The politics of contemporary Spain*. London: Routledge.

BRATHER, SEBASTIAN

2006 „Etnikai értelmezés” és struktúratörténeti magyarázat a régészetben. *Korall* 24–25(6):23–73.

CONVERSI, DANIELE

2003 A sima átmenet: Spanyolország 1978-as alkotmánya és a nemzetiségi kérdés. *Regio* 14(3): 3–36.

KEATING, MICHAEL

2003 Spanyolország új kisebbségi nemzetei és az európai integráció: új keretfeltételek az autonómia számára? *Regio* 3:69–88.

WOODWORTH, PADDY

2001 *Dirty War, Clean Hands: ETA, the GAL, and Spanish Democracy*. Cork: Cork University Press.

2002 *Guerra Sucia, Manos Limpias: ETA, El GAL y La Democracia Española*. Barcelona: Crítica.

2004 Using terror against terrorists: the Spanish experience. *In The Politics of Contemporary Spain*. Sebastian Balfour, ed. 61–80. London: Routledge.